

הסיפור שאינו נגמר

"סיפור סיפורים
קשור בכל הווייתני
ובכל מה שאני
עושה, ובמידה
מסוימת הוא
האופן שבו
אני יוצר קשר
עם סביבתי.

המתבוננים מבחוץ רואים ושומעים רק את התוצר
הסופי, את אקט הסיפור עצמו, בלי להיות מודעים
למה שמסתתר מתחת", אומר מספר הסיפורים
יואל פרץ. ריאיון רווי בתובנות ובסיפורים

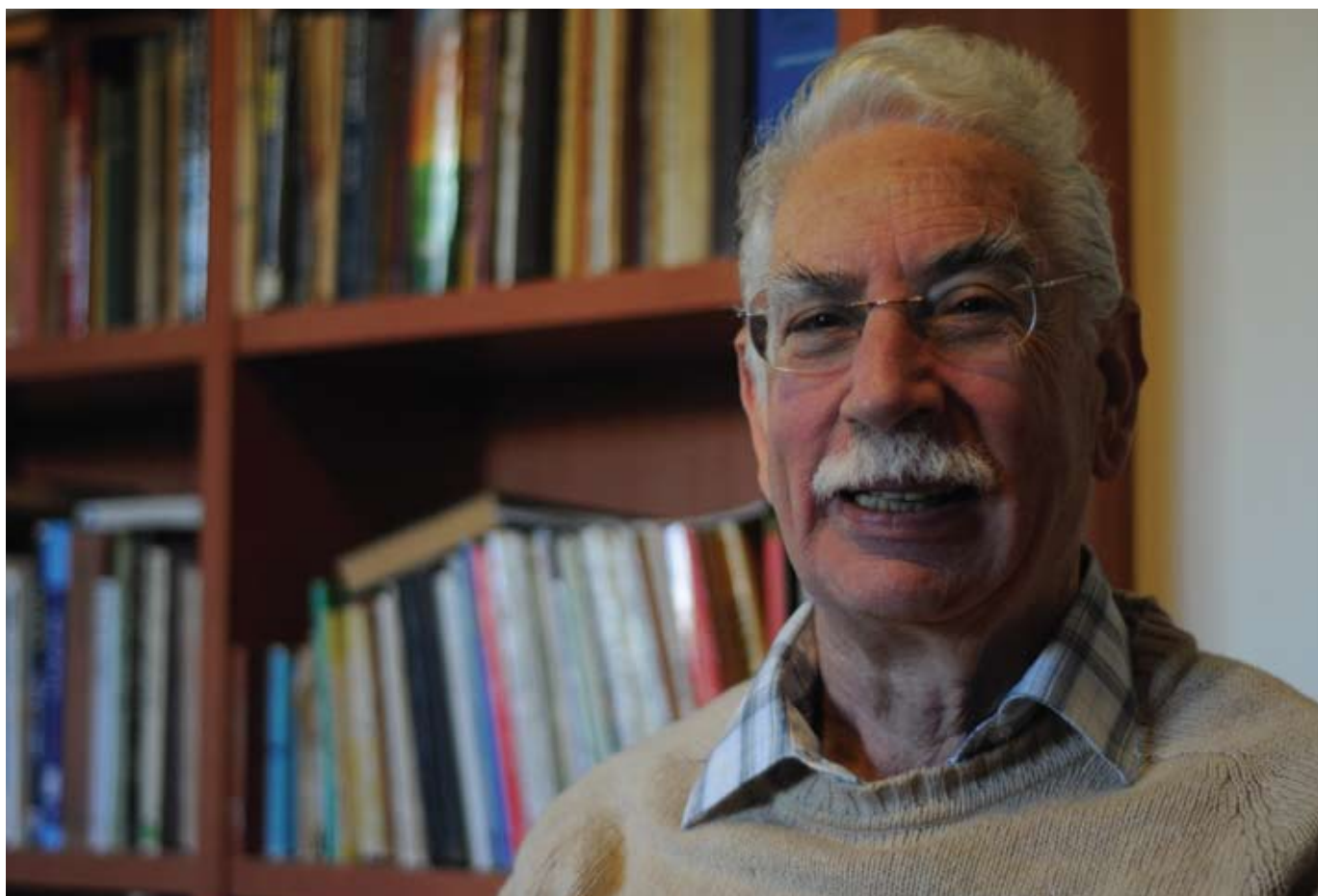
כתב וצילם: יותם יעקבסון

"ההגדרה הראשונית
 של סיפור עם
 הייתה 'סיפור
 שעובר בעל־פה
 מדור לדור', אבל
 חוקרים חדשים
 חלקו עליה. יש
 סיפורים שאינם
 עוברים בהכרח מדור
 לדור. כך הן למשל
 האגדות האורבניות
 המודרניות.
 אי אפשר לצמצם
 את סיפורי העם רק
 למה שמועבר
 בעל־פה מכיוון
 שרבים מהם עברו
 רק בכתב. לימים
 גובשה הגדרה
 חדשה ועל פיה
 סיפור עם הוא
 סיפור שיש לו
 ריבוי גרסאות"

צללית קאראגוז - תיאטרון הצלליות בתורכיה

יואל פרץ. "סיפור סיפורים קשור בכל מה שאני עושה"

"לפני כמה שבועות ביקרתי

בתורכיה. אמרתי לעצמי: 'אלך לבקר את ידידי הטוב **נסר אדין חוג'ה**. אמנם הוא נולד במאה ה-11, אבל הוא עדיין חי וקיים. ישבנו תחת הגפנים ואכלנו ענבים עסיסיים. שאלתי אותו: 'יא חוג'ה, כמה חמורים יש לך?'. הוא אמר: 'וואלה, לא יודע. אלך לספור אותם'. לאחר זמן רב הוא חזר נוטף זיעה, מתנשם ומתנשף. הוא אמר לי: 'תשמע, תשעה חמורים עמדו בשורה, ספרתי אותם אחד-אחד, בלי בעיה. אבל החמור העשירי התרוצץ מפה לשם, משם לפה - ולא הצלחתי לספור אותו'."

בסיפור זה, שבו נוהג **יואל פרץ** לפתוח קורסים וסדנאות שהוא מעביר, הוא פותח גם את השיחה עמי. הוא מבאר אותנו: "בחיים, ובמיוחד באקדמיה, יש תשעה חמורים שעומדים בשורה. כותבים עליהם תזות ועבודות דוקטורט, מתפרנסים מהם, אבל תמיד קיים החמור העשירי. אותו לא רואים ואליו לא מתייחסים מכיוון שקשה ללכוד אותו, אבל זהו החמור החשוב ביותר מכיוון שהוא החמור של הנשמה".

החמור העשירי

הריאיון עם פרץ נערך בדירתו הצנועה והחמימה בחיפה. הכתובת שחקקה על שלט עץ התלוי מחוץ לדלת הכניסה עוד מהדהדת בי: "כשהאדם הפשוט רוכש ידע הוא נעשה חכם. כשחכם מגיע לידי הבנה, הוא נעשה אדם פשוט". פרץ, דוקטור לפולקלור, הוא לבטח החמור העשירי, אם לא ה-11, מבחינת האקדמיה, אדם ששועט לעבר שדות מחקר לא ידועים, בועט בקונבנציות, מנכיח את המוזנח והלא מוכר ומאתגר את שומעיו. דרך ארוכה עבר פרץ טרם הגיע אל המקום שממלא את נפשו. את הקריירה האקדמית שלו הוא התחיל דווקא כביוולוג. הוא סיים תואר שני באוניברסיטה העברית בירושלים והתחיל דוקטורט, אבל הפסיק אותו באמצע והתיישב בידופת. "התכוונתי לעשות הפסקה קצרה והיא נמשכה 26 שנה", הוא צוחק. הוא עבד כחקלאי, לאחר מכן היה מנהל חשבונות ולבסוף ניהל את מחלקת המחשוב של מפעל הגרביים בידופת. לימים הגיע לאוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע

כמרצה למחשבים. את הדוקטורט שלו בחטיבה לפולקלור באוניברסיטת בן גוריון השלים רק לפני כעשור. במשך שנים הוא אסף סיפורים ותרגם אותם. "כשהגעתי לידופת גיליתי עניין רב בפולקלור. עבדתי עם הבדואים בשדות וניצלתי זאת לטובת תיעוד ומחקר של סיפורי עם. לא באתי מהתחום, אבל היו לי כל הכלים המדעיים לעשות זאת". במרוצת הזמן הוא אסף יותר ממאה סיפורי עם בדואיים מ-15 שבטים שונים. הסיפורים וניתוחיהם פורסמו במאמרים רבים ובקרוב עתידים להתפרסם כספר. "ייתכן שאני המרצה היחיד בתולדות אוניברסיטת בן גוריון שהרצה בארבע פקולטות שונות - ביולוגיה, תעשייה וניהול, מערכות מידע וספרות עברית", צוחק פרץ. **מה היה נושא הדוקטורט שלך?** "עסקתי בארבעה מספרי סיפורים מקצועיים בישראל. ניסיתי להאיר היבטים שונים בדרך העבודה שלהם ולחקור מה מהביוגרפיה שלהם נוכח בצורת הסיפור שלהם, באופן שבו הם בונים, מעצבים ומעבירים את

ראוונה, דמות מאפוס הרמאיאנה בתיאטרון באליני

פסלו של נסר אדין חוג'ה בבורה, אוזבקיסטן

"לסיפורים אין גנים ולפיכך קשה מאוד לדעת מהו המקור המדויק. לאור המידע הרב שנאסף במרוצת הזמן יש דברים שאפשר לשער. למשל, הסיפור על הנזל וגרטל צמח ככל הנראה במדינות צפון-אירופיות. הוא נדד והגיע אל האזורים שלנו וקיים גם בגרסה בדואית. לעומת זאת, שלגיה הוא כנראה סיפור מזרח-תיכוני שהיגר צפונה והתאזרח שם. לסיפור ידוע אחר, סינדרלה, יש אפילו גרסה סינית קדומה ובה מדובר בנעלי משי"

הסיפור. אחד מהמספרים שראיינת הוא מורה דרך בשם **משה חרמץ**, שעוסק בהדרכות הממוקדות בשואה ובתקומה. הוא בונה את הדרכתו על אידיאולוגיה מוגדרת, ומקשר למשל בין אתר גבעת התחמושת בירושלים לאתר של אנדרטת מגילת האש של **נתן רפופורט** בהרי יהודה. הוא יוצר סבך קישורים, ועל רקע הקמתה של מדינת ישראל עדיין מעשנים אודיה של השואה. "בשבילי סיפור סיפורים הוא אינו מקצוע ואינו תחביב, אלא דרך חיים", אומר פרץ. "סיפור סיפורים קשור בכל הווייית ובכל מה שאני עושה, ובמידה מסוימת הוא האופן שבו אני יוצר קשר עם סביבתי. המתבוננים מבחוץ רואים ושומעים רק את התוצר הסופי, את אקט הסיפור עצמו, בלי להיות מודעים למה שמסתתר מתחת. אימא שלי הייתה מספרת בחסד. סבת, אימא שלה, לא ידעה קרוא וכתוב אבל תקשרה עם העולם דרך סיפורים ומשלים והייתה כובשת את קהלה. כנראה שמשוה זורם בגנים". בהשראתו של מורו ורבו, פרופ' **אמנון שילוח** המנוח, אסף פרץ גם מוזיקה בדואית. לצדו

נמצא סאז, כלי מיתר שמלווה מספרי סיפורים בתורכיה. הוא לוקח אותו לידי ופורט על מיתרו. "חשוב לי ללמוד מהי משמעות השילוב של כלי מוזיקלי בסיפור. לצד הסיפורים, התפתח אצלי עניין עמוק במוזיקה אתנית. התחלתי עם מוזיקה אפגנית. היא ריגשה אותי מאוד וחשתי שאני מכיר אותה מגלגולים קודמים. זו מוזיקה עם כל כך הרבה טעמים. בשל ההיסטוריה של אפגניסטן יש בה השפעות הודיות, פרסיות וערביות ואף השפעות מתקופת הכיבוש היווני". פרץ, שמחזיק באחד מאוספי המוזיקה

אל, יא ריבונ, הלוואי והייתה לי בת אדומה כדם היורד מאצבעי ולבנה כשלג היורד מן השמים. הי שער השמים פתוחים ושמעתי תפילתה, וילדה בת אדומה כדם ולבנה כשלג וקראה לה בשם 'פרט רומאן' - 'גרגיר הרימון'. הסיפור נמשך ונמשך עד סופו הטוב, ופרץ מחקה את צורת הסיפור הבדואית הציורית. גם לסיפור "בת שלמה במגדל", סיפור מאוחר יחסית ממדרש תנחומא, יש גרסאות שונות. הסיפור מוכר מתוך כתב יד של המדרש שפרסם בשעתו **שלמה בובר**, סבו של **מרטין בובר** שהיה חוקר מדרשים ידוע. **חיים נחמן ביאליק** עיבד את הסיפור ליצירה "אגדת שלושה וארבעה", ופרץ הקליט גם גרסאות בדואיות של הסיפור. "תמיד מעניין להשוות בין הגרסאות השונות ולעמוד על השינויים שעובר סיפור כשהוא עובר ממרחב תרבות אחד למשנהו".

מהו סיפור עם?

"ההגדרה הראשונית של סיפור עם הייתה 'סיפור שעובר בעל־פה מדור לדור', אבל חוקרים חדשים חלקו עליה. יש סיפורים שאינם עוברים בהכרח מדור לדור. כאלה הן, למשל, האגדות האורבניות המודרניות שהועלו לאינטרנט - אנחנו טרם יודעים אם הן יעברו גם לדורות הבאים. לא יעלה על הדעת שמתחום הפולקלור יוציאו את כל הפולקלור העכשווי. סיפורי עם רבים מוכרים לנו רק ממקורות כתובים. אי אפשר לצמצם את סיפורי העם רק למה שמועבר בעל־פה מכיוון שרבים מהם עברו רק בכתב.

עם שנדדו ממקום למקום ומגלה בקיאות בתולדות המחקר של סיפורי העם ולעתים אף בביוגרפיות של החוקרים. "אחד הדברים המעניינים ביותר הוא לפגוש סיפור מוכר בכמה גרסאות, למשל הסיפור 'שלגיה' בגרסה הבדואית".

מהו המקור - 'שלגיה' או האגדה הבדואית?

"חוקרים שונים כגון **אנטי אארה** הפיני ותלמידו הרוחני **סטית תומפסון** מארצות הברית ניסו לחקור את מקורותיהם של סיפורי עם. הם התייחסו לנושא כמו בוטנאים שמתחקים אחר מקורותיו של צמח ותפוצתו והגיעו למסקנות מסוימות. ואולם, לסיפורים אין גנים ולפיכך קשה מאוד לדעת מהו המקור המדויק. לאור המידע הרב שנאסף במרוצת הזמן יש דברים שאפשר לשער. למשל, 'הנזל וגרטל' צמח ככל הנראה במדינות צפון-אירופיות. הוא נדד והגיע אל האזורים שלנו וקיים בגרסה בדואית שתיעדת: לעומת זאת, 'שלגיה' הוא כנראה סיפור מזרח־תיכוני שהיגר צפונה והתאזרח שם. לסיפור ידוע אחר, 'סינדרלה', יש אפילו גרסה סינית קדומה ובה מדובר בנעלי משי. הסיפור על שלגיה נפוץ בכל צפון אפריקה, במצרים, בישראל, בסוריה, בלבנון, בעיראק ובאירופה. בגרסה הבדואית במקום גמדים יש רולה, דמות דמונית שבסיפור הזה היא דווקא טובה".

פרץ מספר את הגרסה של שלגיה הבדואית: "הייתה פעם אישה ואישה עקרה, אין לה ילד. ביום מן הימים ישבה בפתח אוהלה ותפרה, ונדקרה אצבעה במחט וזב דמה. אמרה: 'יא

האפגנית הגדולים בישראל, פוצח בהמהום כדי להציג את העושר המוזיקלי החבוי בין הררי הינדו־כוש. כיום הוא קשור ל"קהילות שרות", פרויקט שייסד **יוסי אוחנה** - קבוצות של חובבי פיוט - בני כל העדות, דתיים וחילוניים, גברים ונשים - העוסקות בלימוד פיוטים. גם שם הוא מספר סיפורים. פרץ מספר בהתלהבות על מבוא לקובץ סיפורי עם של יהודי זאכו בעיראק שעליו הוא שוקד כעת. אלה סיפורים שהיו מסופרים בשפה הארמית, השגורה על לשונם של בני הקהילה.

"אחד הסיפורים בקובץ שטוף באלימות נוראית ואינו תואם את הלך הרוח היהודי. בדרך לא דרך נודע לי שהסיפור מלא הזוועות הוא גלגול של סיפור שהתגלגל בקהילה נוצרית־אשורית שחיה בעיראק ונטבחה ברובה. המקור הנוצרי־אשורי משמר צורות לשוניות וחרוזה של אפוסים מסופוטמיים קדומים", הוא אומר בהתרגשות.

שלגיה הבדואית

כמצופה, שיחתנו מתובלת בסיפורי עם חובקי עולם. עם פרץ קל להמריא על כנפי סיפור רחב יריעה ולרחף בין התרבות הקלטית לים הסיפורים ההודי, לעצור במזרח התיכון, להמשיך לטיבט ולהתוודע לאפוסים של גג העולם ולהמשיך משם אל ארץ השמש העולה. פרץ אף בקיא בסיפורים שמאחורי הסיפורים. הוא יודע להצביע על קשרים עולמיים ועל קווי דמיון דקים בין סיפורי

שלגיה

נארסניגהא, אחד מגלגוליו של וישנו בדמות חצי אריה

"במסכת אבות נאמר שהעולם עומד על שלושה דברים: 'על התורה ועל העבודה ועל גמילות החסדים'. אצל מספר סיפורים היסוד הראשון, תורה, הוא מה שהתקבל מהדורות הקודמים; היסוד השני, עבודה, הוא עבודת הקודש אך גם העבודה שבלב – הלבוש האישי שהמספר מעניק לסיפורים; היסוד השלישי, גמילות חסדים, הוא הדרך שבה המספר מעביר הלאה לזולתו את האוצרות שאצורים בו. בסיפורים משתקפים היבטים חברתיים ותרבותיים והם כלי חינוכי וביקורתי"

לימים גובשה הגדרה חדשה, ויותר ויותר פולקלוריסטים מסתמכים עליה, בהם מורי ורבי **עלי יסיף** שמביא אותה בספרו 'סיפור העם העברי'. על פי ההגדרה הזאת סיפור עם הוא סיפור שיש לו ריבוי גרסאות.

"רבי יוסף שבת פרחי אסף סיפורים והעלה אותם על הכתב במאה ה-19 בספר 'עושה פלא', אבל בין 200 הסיפורים שקיבץ בספר יש כעשרה סיפורים שאין להם מקורות קדומים יותר או גרסאות מקבילות. יסיף סבור ובצדק שאלה סיפורים שכתב רבי פרחי בעצמו, מתוך ניסיון למשוך צעירים יהודים אל מקורות יהודיים בתקופת ההשכלה. בעקבות פרסום הספר אותם סיפורים הפכו לסיפורי עם לכל דבר, ובארכיון הסיפור העממי בחיפה יש דוגמאות רבות ושונות של גרסאות שלהם שסופרו מפי מספרים עממיים.

"הדבר נכון גם לגבי סיפורי הגולם של **המהר"ל מפראג**. רבים מהם חוברו על ידי רב יהודי אירופאי, **יהודה רוזנברג**, בתחילת המאה ה-20. הוא העלה על הכתב חומרים שליקט ובנוסף חיבר סיפורים משלו, המחקים בצורה נאמנה את סגנונם של הסיפורים הישנים. התופעה מוכרת גם מארצות אחרות. הסופר הבריטי **פרנסיס ויליאם ביין** סיפר כי התגלגל לידיו כתב יד ברהמיני קדום וכי הוא תרגם אותו מסנסקריט לאנגלית. ואולם, כיום יש מי שסוברים כי הספר, שתורגם גם לעברית ונקרא

'חלקיק של הירח', אינו באמת קדום וכי ביין חיבר אותו בעצמו".

חוט מהעבר

קיימת גם תופעה הפוכה - סיפורי עם ששימשו בסיס ליצירות ספרותיות של סופרים מוכרים כגון **י"ל פרץ** ו**ש"י עגנון**. פרץ מספר על חוקר הבוטניקה **פרופ' אמוץ דפני**, שסיפר צ'יזבט פרי רוחו על ריח הפריחה של החרוב, שמזכיר ריח של זרע אנושי. לאחר זמן מה הוא מצא כי מישהו העלה את סיפורו הדמיוני על הכתב וייחס אותו למקורות עממיים. "רק מעטים יודעים, למשל, שיש אפוס יהודי רחב יריעה המכיל כ-20 אלף חרוזים כפולים. האפוס עוסק ב**אברהם אבינו**, ב**משה רבנו**, ב**אסתר המלכה** ובעזרא. מתברר שזהו אפוס יהודי-פרסי מהמאה ה-14 שחובר בהשראת ה'שאה-נאמה', ספר המלכים הפרסי מהמאה ה-12. האפוס משלב מדרשים יהודיים עתיקים, שחלקם הלכו לאיבוד ומוכרים

רק מתוכו. הוא מתאר את ההיסטוריה של המלכים הפרסיים ובאופן טבעי נוגע גם בסיפורים של **אחשוורוש** ואסתר ושל **כורש**. היצירה נכתבה בפרסית-יהודית, הועברה בכתבי יד מדור לדור ורק בראשית המאה ה-20 זכתה למהדורה מודפסת. תרגום עברי מחורז של חלקים מהיצירה נעשה בידי אחי **ד"ר אבנר פרץ** ואפשר לראותו ב: folkmasa.org/av/patiah.htm. פרטים על היצירה יש באתר שלי: folkmasa.org/masa/a0407.htm. **מה מאפיין סיפורי עם?** "סיפור הוא חוט שמוליך מן העבר אל ימינו - אל ההווה - ומכאן אל העתיד. על החוט מושחלים חרוזים. כל חרוז מייצג מספר סיפורים שפותח את חוט הסיפור, כמו מחרוזת של די-אן-איי, ומגלה את שלל הצבעים שלו. לאחר מכן הסיפור נסגר עד המספר הבא וכך הלאה. לסיפור יש תפקיד חשוב מאוד בתרבות האנושית וקשה לי להאמין שהוא ייעלם. הוא פושט צורה ולובש

צורה, משתלב באינטרנט ועובר דרך אמצעי תקשורת אחרים, אבל הוא קיים, חי ובוטט. "במסכת אבות נאמר שהעולם עומד על שלושה דברים: 'על התורה ועל העבודה ועל גמילות החסדים'. אצל מספר סיפורים היסוד הראשון, תורה, הוא מה שהתקבל מהדורות הקודמים; היסוד השני, עבודה, הוא עבודת הקודש אך גם העבודה שבלב - הלבוש האישי שהמספר מעניק לסיפורים; היסוד השלישי, גמילות חסדים, הוא הדרך שבה המספר מעביר הלאה לזולתו את האוצרות שאצורים בו. "בכל דור דור ובכל תרבות הסיפור לובש צורה אחרת. אופי מסוים של עם נכנס לתוך סיפור. בסיפורים משתקפים היבטים חברתיים ותרבותיים והם כלי חינוכי וביקורתי. העם

והמליכוהו. 'האם אני סולטן? האם אני יכול לעשות כל שברצוני?'. אמרו לו: 'כן'. אמר: 'לפני כמה שבועות אישה אחת הצילה אותי מנפילה. האם אני יכול לגמול לה ב־50 דינר?'. 'יכול'. 'יש סנדלרייה מתחרה, האם אני יכול להורות על סגירתה?'. 'יכול'. בקיצור - סולטן. "יום אחד הביאו לפניו משלחת בעניין הדובדבנים שפרשה לפניו את בקשת העם. ביקש הסולטן סנדלר שישבו אליו בעוד חודש. כעבור חודש אמרו לו: 'המצב הולך מדכי אל דכי. איננו יכולים עוד לעצור בעד ההמונים המתפרצים'. אמר להם: 'תנוח דעתכם. אם אתם רוצים תקבלו דובדבנים חודשיים בשנה, שלושה חודשים בשנה, כל השנה - אין בעיה'. עלצו השומעים: 'אנחנו כבר רצים לבשר את הבשורה'. אמר להם:

"כל מי ששמע את הסיפור חש שבפעם השנייה סופר סיפור שונה לחלוטין, אך שהמילים היו זהות. 'איך ייתכן הדבר?', שאל אחד מהשומעים את רבו. 'בפעם הראשונה חשתי כאילו אבי מספר את הסיפור, ובפעם השנייה - כאילו אני מספרת וחובקת אותי בזרועותיה'. השיב לו רבו: 'עבור המספר הזה הסיפור הוא מוזיקה והמילים הן תווים שהוא מפיח בהם חיים ממעמקי נשמתו. בכל פעם הוא מנגן את הסיפור בצורה שונה"

משתמש בסיפורים כדי לבקר את מוסדות השלטון וההיררכיה וכדי להביע משאות נפש ומשאלות כמוסות. לסיפורים יש תפקידים רבים. הסיפורים התורכיים מדברים אל לבי יותר, אולי בשל המוצא המשפחתי שלי. כמו במוזיקה האפגנית, יש בהם עירוב מרתק של סגנונות."

דובדבנים ורמזאן

"יום אחד אנשים התחילו לדבר נגד הסולטן - שהוא אינו בסדר, שהוא אינו ממלא את חובתו לעמו כראוי", מספר פרץ סיפור שיש בו ביקורת על הממשל. "וכל כך למה? פרי יש בעולם יפה לעין, יפה לאכילה, מושלם בצורתו ובטעמו, אך רק התחלת ליהנות ממראהו ומטעמו וכבר אפס בשוקים. רק חודש נותן פרי. וכיצד לא פועל הסולטן כדי שיהיו עוד דובדבנים? כל הממלכה כמרקחה וכל ערב מגיעים שליחים ומספרים על מרד ההולך ומתרחק. בסוף קם חכם זקן והציע לסולטן עצה שתציל את חייו: 'באחת הערים יש סנדלר יהודי הדומה לך שתי טיפות מים. שים עליו גלימה וכתר ומנה אותו לסולטן, יעני כפיל. אם תהיה מלחמה ויעלה ההמון על הארמון להשמיד, להרוג ולאבד, הוא יהיה כפרתך ותהיה תינצל'. אישר הסולטן שיביאהו. לקחוהו מביתו

'חכו רגע, יש בעיה קטנה. מתברר שהדובדבן וצום הרמזאן קשורים בשורשם העליון בקשר בל יינתק. אם רצונכם בחודשיים דובדבנים בשנה יהיה עליכם לצום חודשיים בשנה. תרצו שלושה חודשים או לאורך השנה כולה - הכול אפשרי, אבל יש לכך מחיר. מה שתחליטו יהיה'. חשבו על כך וחזרו ואמרו לו: 'חודש רמזאן הוא די והותר. שישאר המצב בעינו'. ומאז ועד היום יש חודש אחד דובדבנים וחודש אחד רמזאן. החיים זו עסקת חבילה".

לסיפור הזה יש ממד ביקורתי. הסולטן שעלה מהעם עושה רפורמה אגררית ומחלק את רכוש הסולטן, בעוד הדובדבנים מסמלים את המותרות של הסולטן. פרץ אומר כי כך גם בקאראגוז - תיאטרון הצלליות בתורכיה. "צללית קאראגוז מופיעה ואומרת בפתח המחזה: 'ילדים וילדות, נשים, גברים וטף. / קהל עצום ורב של מוחאי כף. / אני מתכבד ברגע חגיגי זה / להציג בפניכם דבר כביר - מחזה! / מחזה שלא היה כמוהו מהודו ועד כוש'. 'אללה-אללה פטפטן - זה סתם קשקוש!', עונה לקאראגוז ידידו חג'יוואת, מגרש אותו

מהבמה במכות והמחזה מתחיל. יש רגליים להשערה שתיאטרון הצלליות הגיע לתורכיה עם גולי ספרד בשנת 1492. היהודים מכל מקום, לדברי חוקרים, החזיקו במונופול על נגינה ועל מופעי תיאטרון."

לנגן את הסיפור

אני שואל את פרץ אם גם כיום, בעידן האינסטנט האינטרנטי, סיפורים משמשים עדיין ככלי לביקורת. "יש אלמנטים רבים מאוד של יציאה נגד ההשתלטות של עולם המחשבים על האדם הפשוט. יש סיפור על מישהו שפוגש רועה צאן ואומר לו: 'אם אומר לך כמה פרטים בדיוק יש לך בעדר תיתן לי עגל אחד?'. אומר לו הרועה: 'בסדר'. האיש שולף את הטלפון הסלולרי שלו, מתחבר ללוויין, משיג תצלום אוויר של העדר, מגדיל אותו ובעזרת תוכנה מתקדמת סופר את הפרטים. כעבור זמן קצר הוא אומר לרועה: 'יש לך 589 פרות ר־98 עגלים'. הרועה המופתע מציץ לו לקחת כל עגל שיבחה. כשהאיש מתרחק עם העגל שבחר קורא לו הרועה: 'אם אומר לך במה אתה עובד תחזיר לי את העגל?'. האיש מהנהן והרועה אומר לו: 'אתה פוליטיקאי ויחצ'ן'. האיש ההמום שואל אותו: 'איך אתה יודע?'. הרועה משיב: 'פנית אליי בלי שביקשת, סיפקת לי מידע שממילא ידוע לי, השתמשת בתותחים הכי כבדים כדי לפתור בעיה טריוויאלית ולבסוף לקחת את הכלב שלי כי חשבת שהוא עגל'. הסיפור מצחיק, אך הביקורת כאן ברורה וצורבת."

מספרי סיפורים רבים מתאפיינים במיקמה מופרזת ובשינויים באינטונציה. האם זה נובע מתוך מצוקה, מהתחרות עם שלל הגירויים של העת המודרנית?

"אין לדעתי כל תחליף למגע האישי בין מספר הסיפורים לקהל שלו. לפני חצי שנה הלך לעולמו **רבי זלמן שחטר שלומי**, חברו הקרוב של **הרב שלמה קרליבך**. כמו שקרליבך היה ילד השעשועים בתחום השירה והזמר, כך הוא היה בתחום הסיפורים. השניים היו השליחים הראשונים של **הרבי מלובביץ'**, שהחליט לפתוח את עולם היהדות בפני כל עם ישראל. במרוצת הזמן הם 'התקלקלו', כלומר נכנסו יותר ויותר לתוך תרבות הסמים ודגלו בקהל מעורב. מבחינת הרבי מלובביץ' לא הייתה שום דרך להתיר מגבלה כזו. בסופו של דבר כל אחד הלך בדרכו. "רבי שחטר שלומי הפך לגורו של סיפורים ושל יהדות 'היפית'. באחד מסיפוריו הוא מתאר

ראמה וסיטה, גיבורי אפוס הראמאיאנה

יוצאים הסיפורים. כמו שאמר **הרב קוק**: 'יש אוזניים שפותחות פיות ומה שיוצא מהלב נכנס אל הלב'. "כיום אני שם פחות דגש על הטכניקה, על תנועות הידיים, על המימיקה ועל ההתנסחות - ומספר טבעי. איני שולל את צורת הסיפור התיאטרלית, אבל אני מעדיף צורת הגשה נינוחה וטבעית. במרוצת הזמן סיגלתי לעצמי שפה שנשמעת טבעית, אבל עשירה מאוד ומשלבת בין שפת שבת לשפה יום-יומית. בעומק רבדיה יש ברירה קפדנית מאוד של המילים, של דרך ההגיייה - הדיקציה ושל מבנה המשפטים".

פרץ מספר על מסורת המאסטרס הרווחת ביפן, שבה אמן מקדיש את חייו לתלמידיו רק כדי שישמרו את הידע שעובר דרכו ויעלו עליו בכישוריהם. חלומו של פרץ הוא שמפעל החיים שלו לא ייכחד, אלא יישמר וימשיך להדהד.

בארצות הברית בשנות ה-80 זימה **חוה ליבר** מספריית בית אריאלה את הקמת בית הספר למספרי סיפורים בישראל. מכיוון שלא אז בארץ מספרי סיפורים, השתמשו תחילה באנשי תיאטרון שלימדו סיפור סיפורים כפי שמלמדים תיאטרון, אבל בשנים האחרונות חלק מהמורים הם כבר מספרי סיפורים בעצמם".

מה הופך אדם למספר סיפורים מקצועי?

"מספר מקצועי הוא אדם שלמד במסגרת מסודרת ועוסק בזה למחייתו ולא רק כעיסוק צדדי. הוא רואה בסיפור סיפורים דרך חיים ומקצוע לכל דבר. בארץ זה רק מתחיל. כל מי שמסיים סדנת סוף שבוע של מספרי סיפורים חושב שהוא מספר מדופלם. אני נזהר מהגדרות כאלה, אף שכיום אני מגדיר את עצמי כמספר סיפורים מקצועי. על הטכניקה השתלטתי לפני 20 שנה, אך רק בשנים האחרונות חל מהפך במקום בתוכי שממנו

מספר סיפורים צנוע שבאמתחתו היו רק סיפורים בודדים ושהיה יכול לספר רק סיפורים שבהם נשמות ורקדת. פעם המספר סיפר סיפור על **הרבי מקרלין** שהורים הביאו לפניו את בנם שלא חפץ ללמוד וביקשו ממנו שישבו למוטב. הרב הרעים בקולו ואמר שייתן לנער לקח בל יישכח, אך כשהכניסו לחדרו רק חיבק אותו שעה ארוכה בלי לומר דבר. כשיצא מהחדר אמר להורים שלימד את הילד לקח והכניס בינה בלבו. ואכן אותו ילד החל לשקוד על לימודיו, הפך לימים לרב גדול ותמיד אמר שכל מה שהשיג בחייו היה הודות לאותו חיבוק.

"אחת מאלה שהאזינו לסיפור ביקשה מהמספר בקשה מוזרה - שישבו ויספר את הסיפור שאך זה סיים. המספר נענה לבקשתה וסיפר שוב את הסיפור. והנה, כל מי ששמע את הסיפור חש שבפעם השנייה סופר סיפור שונה לחלוטין, אף שהמילים היו זהות. 'איך ייתכן הדבר?', שאל אחד מהשומעים את רבו. 'בפעם הראשונה חשתי כאילו אבי מספר את הסיפור, ובפעם השנייה - כאילו אני חובקת אותי בזרועותיה'. השיב לו רבו: 'עבור המספר הזה הסיפור הוא מוזיקה והמילים הן תווים שהוא מפיח בהם חיים ממעמקי נשמתו. בכל פעם הוא מנגן את הסיפור בצורה שונה'".

כאן אתה דווקא מתאר את שיא האותנטיות. ומה עם המלאכותיות?

"בעקבות הצלחת פסטיבל מספרי הסיפורים

זה כל הסיפור

יואל פרץ יזם את הקמת אתר האינטרנט מס"ע - מרכז סיפורי עם ופולקלור זהו האתר הגדול ביותר בעברית לסיפורי עם. בחלק העברי שלו יש כ-4,000 עמודים, רבים מהם מכילים סיפורים שעל תרגומם מאנגלית לעברית עמל בעצמו ולצדם סיפורים רבים המובאים עם קישור ישיר למקורות. יש באתר גם בסיס נתונים המכיל סיפורי עם באנגלית מכל רחבי העולם. "המטרה שלי היא להביא תחת קורת גג אחת את כל סיפורי העם מתוך המרחב הציבורי, שאין עליו זכויות יוצרים", אומר פרץ, שעד כה העלה לבסיס הנתונים כ-4,000 סיפורים שנלקחו מתוך 90 ספרים. folkmasa.org